

Bidezko irteera baten alde

Egungo egoera
ekonomikoaren azterketa
eta proposamenak

www.ela.eus

ELA
EUSKAL SINDIKATUA

ÍNDICE

Sarrera	3
Aldaketak nazioarteko testuinguru ekonomikoan.....	4
Inflazioaren azterketa eta soldaten eros ahalmena handitzeko beharra.....	4
ELAk planteatzen dituen alternatibak	7

SARRERA

Ukrainako gerrak eragin ekonomiko, sozial eta politiko handiak izango ditu, nahiz eta une honetan oso zaila den horren intentsitatea aurreikustea. Azterketa honen xede den esparru ekonomikora mugatzen bagara, argi dago ondorio negatiboak izango dituela hazkunde ekonomikoan eta inflazioaren gorakadan. Ondorio negatibo horiek nazioarteko merkataritzaren efektuen, zehapen ekonomikoen eta Europar Batasuneko gobernuen aurrekontu-lehentasunen aldaketen (haien aurrekontuei bira militarra eman nahi baitiete) eraginaren ondorioz emango dira.

Sektore batzuetatik prezioen gorakada gatazka belikoari soilik egotzi nahi bazaio ere, errealitatea da gerra hasi baino lehen ziurgabetasun ekonomiko gero eta handiagoa zegoela, hainbat faktorek ezaugarritua; horien artean, hornidura-krisia eta inflazio handia (jada ez zen uste koitunturala izango zenik).

Analisi honetan kontuan hartu beharreko beste faktore bat moneta-politika da, modu batera edo bestera etorkizun ekonomikoa zehaztuko duelako. Banku zentralek aktiboak erosteko programa publiko zein pribatuak murrizteko asmoa iragarri zuten joan den urtearen amaieran. Horrekin batera, interes tasen igoerari buruz eztabaidatzen hasi ziren, nahiz eta gai horretan ez zegoen jarrera erabat homogeneorik. Kasu batzuetan, Ingalaterrako Bankuan adibidez, tasen igoera hasia zen. Beste batzuetan, etorkizunerako iragartzen edo iradokitzen zen; Estatu Batuetan, esaterako, martxoaren amaieran tasak igotzea zela helburua adierazi zuten, edo eurogunean, non Cristine Lagardek, EBZko presidentea, 2022aren amaiera seinalatzen zuen.

Egia esan, zalantza asko zeuden neurri horiek hartuko ote ziren eta norainokoak izango ote ziren. Batez ere, 2008ko finantza-krisiaz geroztik ekonomia dopatzea erabaki delako, kostu txikiko zorpetzea izugarri handitzearen bitartez. Hori dela eta, interes-tasa handitzeak zorraren zerbitzuaren kostua handituko luke, gogora dezagun zorraren errekor-mailan gaudela une honetan (publikoa, baina batez ere pribatua), eta, ondorioz, tasen igoerak ez-ordaintzeak ekarri ditzake edota okerragoa den finantza-kolapsoa.

I- ALDAKETAK NAZIOARTEKO TESTUINGURU EKONOMIKOAN

Gauzak horrela, Ukrainako gerrak sortutako testuinguru berriaren aurrean:

- Moneta-politikaren funtsezko edozein aldaketa atzeratuko da (inflazioak gora egiten jarraitzen badu ere).
- Europar Batasuneko zerga-arauen etendura 2023rako ere luzatuko da. Baina luzapen horrek Europar Batasuneko gobernuen apustu militarra sendotuko du, aurrekontu sozialen kaltetan, horiek izango baitira krisi honetako galtzaile nagusiak.

Gainera, esan bezala, litekeena da hazkunde ekonomikoa nabarmen murriztea eta inflazioa are gehiago handitzea. Gainera, badira estanflazio-arrisku gero eta handiagoa adierazten duten ahotsak, hau da, geldialdi ekonomikoa edo hazkunde urria, prezioen igoera-maila handiarekin. Hala ere, bankuek (martxoaren 8an) Europar Batasunerako egindako azken aurreikuspenean, ekonomia %2,4 eta %2,8 artean haziko dela iragarri zuten, hau da, duela aste gutxi batzuk aurreikusitakoa baino ia 3 puntu gutxiago. Beraz, une honetan hazkundea hainbeste ahultzea zaila dirudien arren, ezin da hipotesirik baztertu.

II- INFLAZIOAREN AZTERKETA ETA SOLDATEN EROS AHALMENA HANDITZEKO BEHARRA

Inflazioaren mamuak herrialde askotako ekonomiak astindu ditu berriro ere. 2021ean inflazioa izugarri hazi zen, zehazki, Espainiako Estatuan KPIa %6,5era iritsi zen, zifra horiek ez ziren ikusten laurogeiko hamarkadatik. Ahalegin desesperatu batean, erakundeetatik diskurtso ofizial bat eraiki zen soldatek eros ahalmenari eutsi ez ziezaioten, argudiatuz koiunturaren zerbait zela. Hala ere, urtarrilean edo otsailaren hasieran, datuek diskurtso horren aldaketa ekarri zuen, horrela inflazioa geratzeko etorri zela onartu zen.

Inflazioaren kausak: planetaren muga materialak, espekulazioa eta sistema elektrikoaren diseinua

Inflazioa ez da gertatu arrazoi bakar batengatik. Batez ere eskaintza-inflazioagatik ematen ari da, hau da, produktu edo lehengai jakin batzuen eskaintza ez da nahikoa haien eskaerari erantzuteko, edo gero eta zailagoa da materialak atera ahal izatea, eta horrek garestitzea eragiten du. Alde horretatik, inflazioaren kausak ez dira soldatak, eta ez dira duela 10 urte baino gehiagotik aplikatu den moneta-politikaren ondorio; aitzitik, inflazioaren kausak hornidura-arazoekin, energia-baliabideen prezioen igoerarekin eta/edo beste produkzio-faktore batzuekin lotuta daude, zeintzuk egiturazkoak dira.

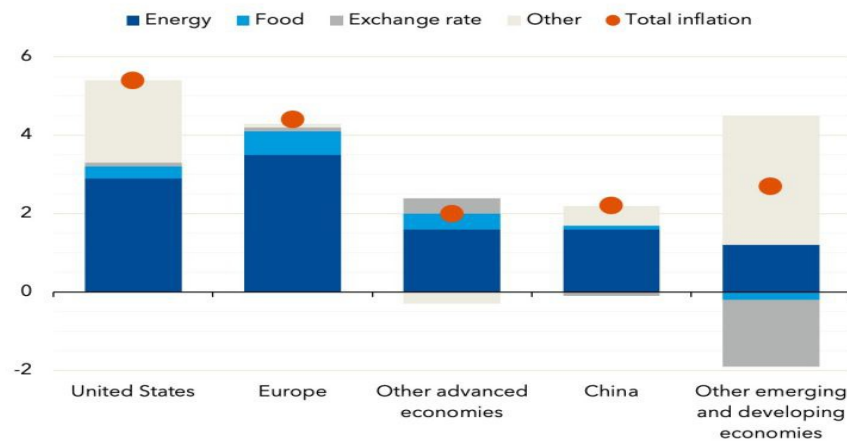
Lehenik eta behin, adierazi behar da hornikuntza-kate globalek 2020. urtean utzi zituzten ondorioak jasaten jarraitzen dutela. Egoera horren atzean milaka kilometro dauden hornitzaileekiko erabateko mendekotasuna dago. Tarteko produktu gehienak, mikrotxipak adibidez, Taiwanen edo Hego Korean egiten dira. Tokiko ekoizpen-gaitasunik ezaren beste adibide bat da, eta hamarkada askotan mendebaldean ekoizpena deslokalizatu izanaren ondorioa (kostuak murrizteko helburu bakarrarekin). Oso datu deigarria da 1990ean ekoiztiko txipen %44 Europan egiten zirela;

2020an, aldiz, %9 baino ez dira, eta etorkizunean ehuneko horrek behera egitea espero da. Ondorioa argia da: deslokalizazioek desindustrializazioa dakarte.

Hala ere, Nazioarteko Diru Funtsaren grafiko honetan ikus dezakegunez, energiaren prezioen igoera da Europako kontinenteko inflazioaren eragile nagusia.

Price pressures

Inflation has risen throughout the second half of 2021, driven by several factors of varying importance across regions.
(change in inflation, Dec 2020-latest, percentage points)

Sources: Haver Analytics; and IMF staff calculations.
Note: Inflation refers to the year-over-year change in consumer prices from Dec 2020 through the latest data. Exchange rate refers to short-term depreciation-induced inflation using estimates by Carrière-Swallow and others (2021). Sample includes countries with all components available. Purchasing-power-parity weights are used for aggregation.

IMF

Energiaren prezioen igoeran hainbat elementu identifikatzen ditugu, beste produktu edo lehengai batzuetara estrapolatu daitezkeenak:

1. Planetaren muga materialak

Ezin da ordezkatu Errusiatik datorren petrolioaren edo gasaren kontsumoa beste leku batzuetakoekin, ez da ez dutela ekoizten, kontua da ekoizpena ezin dutela gehiago handitu. Gauza bera gertatzen da oinarrizko materialekin edo elikagaiekin, hala nola nikela, artoa, garia, etab.

2. Sistemaren ezaugarriak eta espekulazioa:

- Handizkako merkatu elektrikoan prezioak finkatzeko sistema. Egungo sistemaren prezioak ez dira benetako kostua kalkulatu finkatzen, sisteman sartzen den azken energia-unitatearen prezioaren arabera baizik. Sistemaren hierarkiaren arabera, gas naturala da bertan sartzen azkena, ekoizpen garestiarekin, eta horrek energia guztia gas naturalarekin ekoitziko balitz bezala ordaintzea dakar. Hau da, kontsumoa zenbat eta altuagoa izan, prezioa garestiagoa da.

- Konpainia elektrikoek erantzukizun zuzena dute prezioen gorakadan. Iberdrolak 3.884 milioi euroko irabaziak izan zituen 2021ean, aurreko urtean baino %7,6 gehiago. Sanchezen gobernuak elektrikoek onurak mugatzeko hartu zituen neurriak kentzea da, zalantzarik gabe, etekinen hazkunde horren atzean dagoena.
- Testuinguru horretan, koiuntura aprobetxatu eta produktu jakin batzuen prezioak artifizialki igotzeko arriskua ere handitu egiten da. Kasu askotan (gasolinan, adibidez) kontsumorako prezioen igoera lehengaiak igotzen duena baino dezente handiagoa izaten ari da.

Prezioen igoera Ukrainako gerraren aurretik ere gertatzen ari zen, baina egia da gatazkak areagotu egingo dituela ondorioak. Muga materialen, espekulazioaren eta sistema elektrikoaren diseinuaren ondorioz, prezio-igoera orokorra jasaten ari gara mota guztietako produktuetan (ez soilik produktu energetikoetan).

Soldatek botere ahalmena irabazi behar dute: soldaten debaluazio-politikari ez

Soldatek ez dute eros ahalmena galdu behar. Egia esan, irabazi egin beharko lukete, aberastasunaren banaketa bidezkoa eta sozialki egokia eman dadin. Hala ere, gaur egungo testuinguruan, inflazio handiarekin eta ziurgabetasun-egoerarekin, enpresaburuek eta gobernuek, klase dominantearen zerbitzura, egoera aprobetxatzeko tentazioa dute enpresa-mozkinak bultzatuko duten soldata-debaluazio politikak bultzatzeko.

Hala gertatzen ari da, adibidez, pentsiodunekin, eros ahalmena bi puntu baino gehiago galdu baitute, pentsioen igoera %3,5ean geratu baita. Gauza bera gertatzen da Lanbide arteko Gutxieneko Soldatarekin, 2022an %3,4 bakarrik igo baita (KPlaren %6,5aren aldean), eta, beraz, bereziki egiten die kalte diru-sarrera txikienak dituzten soldatapekoiei. Eta baita administrazio publikoen zerbitzura dauden langileekin ere, horiei %2ko igoera bakarrik ezarri baitzaie. Hori guztia, 2021ean Ibex-35eko enpresek inoiz lortu ez dituzten irabaziak izan dituzten testuinguruan, eta, era berean, Administrazio Kontseiluen ordainsariak %12 igo direnean aurreko ekitaldiarekin alderatuta.

Esan behar da eros ahalmenaren galera ez dela orain bakarrik gertatzen den kontua. Gipuzkoako Foru Ogasunak argitaratutako soldaten txostenak erakusten duenez, 2011tik 2020ra, batez besteko soldataren zenbatekoa %5 hazi zen lurralde horretan, eta inflazioa, berriz, ia bikoitza (%9,7). Gainera, ikusten da eros ahalmenaren galera are handiagoa dela diru-sarrera txikienak dituztenen artean. Beraz, ondoriozta dezakegu inflazioa tresna bat dela enpresa-irabazien tasa handitzeko, langile-klasearen benetako soldata murriztearen kontura.

Testuinguru horretan, ELAri:

- Funtsezkoa iruditzen zaio hitzarmen kolektiboek gutxienez aurreko ekitaldiko KPlaren baliokidea den soldata-igoera bermatzea, Bizkaiko Elikaduraren Merkataritzan, Gipuzkoako Metalean edo lurralde horretako bide-garbiketari gertatzen ari den bezala.
- Ez ditu onartzen botere publiko eta enpresarialak errenten ituna deiturikoari egiten ari zaizkion deiak, horrek soldataren eros ahalmena galtzea dakarrelako.

III- ELAK PLANTEATZEN DITUEN ALTERNATIBAK

Gaur egungo testuinguruan, prezioen igoera are handiagoa izaten ari da Ukrainako gerraren ondorioz, baina ez da ahaztu behar arazoa aurretik identifikatuta zegoela. ELAk uste du berehalako neurriak hartu behar direla, prezioen igoerari eraginkortasunez erantzuteko. Hala ere, jakin behar dugu egoeraren arabera neurriekin erantzuteak arazoari partzialki heltzea dakarrela, eta zalantzarik gabe arazo sistemiko baten aurrean gaudela. Horregatik, egoeraren arabera neurri horiekin batera, garrantzi handiagoko beste neurri batzuk ere hartu behar dira, eredu aldatzea helburu dutenak.

1. Produktu energetiko guztien prezioen kontrola. Beharrezkoa da, gizartean onargarriak diren balioetan, elektrizitatearen edo erregaien prezioa topatzea, besteak beste. Megabatio orduaren prezioa 500 eurotik gorakoa den egun hauetan, urrun dirudi 2021eko uztaila, zeinetan 180 euroko muga zegoen oraindik, gogora dezagun Europaren eskakizunek ezabatu zutela muga hori, gaur egun bizi dugun emaitza negargarriarekin. Ez da onargarria prezioen kontrola kolektibo eta enpresa jakin batzuentzako diru-laguntza batekin ordezkatzeari, horrela enpresa elektrikoek zilegiak ez diren etekinak diruz laguntzen baitira.

2. Energia sektoreari dagokionez, honako neurri hauek hartu beharko lirateke:

- Energia-sektorea publikizatzea, kontrol publiko eta sozialarekin.
- Energiarako eskubidea oinarritzko eskubide unibertsal gisa onartzea.
- Elektrizitatearen prezioa finkatzeko sistema aldatzea, iturri garestienaren prezioaren arabera energia guztia ordain ez dadin.
- Konpainia elektrikoek jasotzen dituzten ezkutuko bidesariak kentzea.
- BEZaren jaitziera behin betiko aplikatu.
- Energia merkatu-logika guztietatik kanpo geratu behar da, eskuragarria izan behar da eta berriztagarrietan oinarritutako sistema garatu behar da.

3. Gizartean eta ekologikoki beharrezkoa den hedapena duten sektoreetara bideratutako inbertsio publikoa nabarmen handitzea:

- a) Zerbitzu publikoen garapena:
- Kalitatezko Sistema Publiko Unibertsalaren eta Doako Sistemaren bidez, pertsona guztiek bizitza osoan beren zaintza-beharrikak beteta izateko duten eskubidea bermatzea, gaur egun pribatizatuta dauden zerbitzuak publiko eginez eta Hego Euskal Herrian 10.000 lanpostu sortuz.
 - Osasun-zerbitzu publikoek (Osasunbidea eta Osakidetza) herritarren beharrei erantzun egokia eta kalitatezkoa emango dietela bermatzea, osasun-sistema publikorako aurrekontu-zuzkidurak nabarmen handituz, Europako batez bestekoa lortu arte (lehen pausu modura). Beharrezkoa da, halaber, Europako batez bestekora iristea osasun-langileen maila dagokienez, baita dagoen prekarietate handiarekin amaitzea ere.
 - Lehen fasean, hezkuntzara bideratutako aurrekontua Europako batez bestekoarekin parekatzea. ELAk mahai gainean jarri ditu bere proposamenak EAEn planteatzen ari den Hezkuntza Itunaren aurrean, eta Nafarroan ere aintzat hartzeko eta aplikatzeko eskatu du.

- b) Trantsizio energetikoa bultzatzea, kontrol soziala duen eredu publiko batean oinarrituta. Beharrezkoa eta premiazkoa da energia fosilak (eta berriztagarriak ez diren energia nuklearrak) ezabatzea eta ingurumena errespetatzen duten energia-iturri berriztagarriak garatzea.
- c) Garraio kolektiboa eta trenbide-sareen bidezko salgaien garraioa bultzatzea, aireko eta errepideko ibilgailu pribatuen garraioa erabat murriztuz.
- d) Klima-aldaketa laguntzen dioten eta biodibertsitatea gutxitzearen erantzule diren intsumo kimiko asko erabiltzen dituzten nekazaritza-metodoen bihurketa finantzatzea, eta, aldi berean, elikadura burujabetza bultzatzea, tokiko ekoizpeneko agroekologia bultzatuz.
- e) Ekonomia birlokalizatzea eta sektore estrategikoetan inbertsio publikoa handitzea. Ezinbestekoa da produkzio-eredua aldatzea, sistemaren eraldaketa sozial eta ekologikoari heltzeko, hurbileko ekonomiari eta ekonomiaren birlokalizazioari lehentasuna emateko.
- f) Eraldaketa horrek ekarri behar du, halaber, sozialki eta/edo ekologikoki jasanezinak diren sektoreak, hala nola industria militarrena, birmoldatuak izatea, bidezko trantsizio-konpromiso batekin, sektore horietako langileen eskubideak bermatuko dituen.

4. Enpresen mozkinengatik, aberastasunarengatik eta errenta altuengatik ordaindu beharreko zergak nabarmen handituko dituen zerga-erreforma, ELAk azken hilabeteetan egindako proposamenen ildotik. Zehazki, gutxieneko tasa efektibo bat ekitaldiko mozkinen %25ekoa, salbuespenik gabe; baita errekaru berezi bat ezartzea ere, 2021eko irabazien %20koa.

5. Zorrari dagokionez, herritarren zorraren auditoria egin behar da, zor publikoaren zamaren aurkako aldebakarreko neurriak argudiatzeko eta herritarren babesa lortzeko, ordainketak eteten direnetik berregituratu edo ezeztatu arte. Zorraren kontuak aireztatu behar dira, azterketa publikoa eginez, eta demokraziaren kontrolpean dagoen azterketa batek zehaztu beharko du zein zor ez diren itzuli behar. Printzipio-kontu batengatik, ez dira ordaindu behar gorrotagarritzat, ez-legitimotzat, legez kanpokotzat edo jasangaitzat jotzen diren zorrak. Gainera, funtsezkoa da etorkizunean zorpetze mota horiek geldiaraztea.

www.ela.eus

ELA
EUSKAL SINDIKATUA